
CUPRINS

Cuvânt introductiv ----- 5

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE ÎN TEORIA GENERALĂ A

DREPTULUI ----- 7

1. Despre știință ----- 7
2. Știința dreptului în sistemul științelor sociale ----- 8
3. Sistemul științei dreptului (științelor juridice) ----- 10
4. Teoria generală a dreptului. Locul și rolul său în sistemul științei
 dreptului ----- 11
5. Predarea Teoriei dreptului în România ----- 13
6. Definiția Teoriei generale a dreptului ----- 13
7. Obiectul specific al Teoriei generale a dreptului ----- 14
8. Științele juridice istorice ----- 16
9. Științele juridice de ramură ----- 16
10. Științele ajutătoare (participative) ----- 18
11. Concluzii ----- 19

CAPITOLUL II

METODOLOGIA JURIDICĂ ----- 20

1. Noțiunea metodologiei juridice ----- 20
2. Metoda logică de cercetare juridică ----- 20
3. Metoda comparativă de cercetare juridică ----- 21
4. Metoda istorică de cercetare juridică ----- 27
5. Metoda sociologică de cercetare juridică ----- 29
6. Metoda cantitativă de cercetare juridică ----- 31
7. Concluzii ----- 32

CAPITOLUL III

CONCEPTUL DREPTULUI ----- 33

A. Accepțiunile noțiunii de „drept” ----- 33
B. Dimensiunea morală a dreptului ----- 35
C. Originea și apariția dreptului. Dimensiunea istorică a dreptului ----- 35
 Primele legiuiri ----- 37
D. Dimensiunea socială a dreptului ----- 41
E. Esența dreptului ----- 43
F. Conținutul dreptului ----- 44
G. Forma dreptului ----- 45
H. Definiția dreptului ----- 45

CAPITOLUL IV

FACTORI DE CONFIGURARE A DREPTULUI. TIPOLOGIA

DREPTULUI	47
1. Factorii de configurare a dreptului	47
a) Cadrul natural	47
b) Cadrul economic, social și politic național	52
c) Cadrul economic, social și politic regional și internațional	57
d) Factorul uman	58
e) Teorii juridice cu privire la factorii de configurare și evoluție a dreptului	59
2. Tipologia dreptului	61
A. Marele sistem de drept romano-germanic	62
a) Sistemul juridic francez	63
b) Sistemul juridic german	63
c) Sistemul de drept scandinav	65
B. Marele sistem de common-law (dreptul anglo-saxon).....	65
C. Sisteme juridice religioase și tradiționale	68
D. Sistemul de drept al comunităților europene (dreptul comunitar)	71
E. Dreptul din Rusia, Japonia și China	72

CAPITOLUL V

DREPTUL ȘI STATUL	81
1. Noțiunea statului	81
2. Apariția statului	81
3. Statul la începutul mileniului III	86
4. Puterea de stat	90
5. Funcțiile statului	93
6. Forma statului	94
7. Structura de stat	96
8. Regimul politic	96
9. Corelația ideologie, doctrină politică, stat, drept	98

CAPITOLUL VI

PRINCIPIILE DREPTULUI	102
I. Introducere în studiul principiilor dreptului	102
1. Noțiune	102
2. Delimitare	103
3. Clasificarea principiilor dreptului	104
4. Caracteristicile principiilor fundamentale ale dreptului.....	104
II. Prezentarea principiilor fundamentale ale dreptului	105
1. Principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului (principiul legalității)	105
2. Principiul libertății și egalității	105

3. Principiul responsabilității -----	107
4. Principiul dreptății, al echității și justiției -----	108
III. Principiile ramurilor de drept -----	109
1. Principiile dreptului internațional -----	109
2. Principiile dreptului civil român -----	110
3. Principiile dreptului penal român -----	110
4. Principiile dreptului procesual penal român -----	111
5. Principiile dreptului familiei -----	111
6. Principiile dreptului comunitar -----	112
CAPITOLUL VII	
FUNȚIILE DREPTULUI -----	115
1. Noțiunea funcțiilor dreptului -----	115
2. Prezentarea analitică a funcțiilor dreptului -----	115
3. Considerații privind funcțiile unor ramuri ale dreptului -----	119
CAPITOLUL VIII	
DREPTUL ÎN SISTEMUL NORMATIV SOCIAL -----	120
1. Considerații generale despre conduita umana în contextul social -----	120
1.1. Privire generală asupra realității sociale -----	121
2. Sistemul normelor sociale -----	126
3. Dreptul și religia -----	136
CAPITOLUL IX	
NORMA JURIDICĂ -----	145
1. Definiția normei juridice -----	145
2. Scopul normei juridice -----	145
3. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice -----	145
4. Structura normei juridice -----	150
5. Clasificarea normelor juridice -----	154
6. Acțiunea normei juridice -----	157
7. Precizări în legătură cu normele juridice din unele ramuri de drept -----	168
CAPITOLUL X	
IZVOARELE DREPTULUI -----	170
1. Considerații generale despre izvoarele dreptului -----	170
2. Prezentarea izvoarelor formale ale dreptului -----	172
3. Izvoarele dreptului românesc după Revoluția din Decembrie 1989 -----	185
4. Izvoarele principalelor ramuri de drept -----	186
CAPITOLUL XI	
TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE -----	189
1. Considerații introductive -----	189
2. Noțiunea tehnicii juridice -----	189

3. Tehnica legislativă -----	191
4. Etapele elaborării actelor normative -----	198
5. Părțile constitutive ale actului normativ -----	201
6. Structura actului normativ -----	204
7. Tehnica sistematizării actelor normative -----	204
8. Probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa -----	208
9. Despre vocabularul juridic și limbajul juridic -----	210
 CAPITOLUL XII	
REALIZAREA DREPTULUI -----	214
1. Considerații introductive -----	214
2. Formele realizării dreptului -----	215
 CAPITOLUL XIII	
INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE -----	229
1. Noțiuni introductive -----	229
2. Definiția interpretării normelor juridice -----	230
3. Felurile (formele) interpretării normelor juridice -----	231
4. Metodele interpretării normelor juridice -----	232
5. Rezultatele interpretării normelor juridice -----	238
6. Interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept -----	239
 CAPITOLUL XIV	
RAPORTUL JURIDIC -----	243
1. Definiția raportului juridic -----	243
2. Premisele raportului juridic -----	243
3. Trăsăturile caracteristice ale raportului juridic -----	244
4. Subiectele raportului juridic -----	245
5. Conținutul raportului juridic -----	250
6. Obiectul raportului juridic -----	251
7. Faptul juridic -----	251
8. Particularități ale raporturilor juridice de ramură -----	253
 CAPITOLUL XV	
RĂSPUNDEREA JURIDICĂ -----	257
1. Considerații generale -----	257
2. Definiție -----	257
3. Condițiile răspunderii juridice -----	258
4. Principiile generale ale răspunderii juridice -----	259
5. Funcțiile răspunderii juridice -----	260
6. Forme specifice ale răspunderii juridice -----	260

CAPITOLUL XVI

ASISTENȚA JURIDICĂ ----- 269

- 1. Definiție ----- 269
- 2. Conținutul asistenței juridice ----- 269
- 3. Trăsăturile asistenței juridice ----- 269
- 4. Asistența juridică din perspectiva drepturilor omului cuprinse în documentele internaționale ----- 270
- 5. Asistența juridică în procesul penal ----- 271

CAPITOLUL XVII

SISTEMUL DREPTULUI ----- 273

- 1. Noțiunea sistemului dreptului ----- 274
- 2. Cum este construit sistemul dreptului ----- 274
- 3. De ce este necesar studiul sistemului dreptului ----- 276
- 4. Securitatea juridică și complexitatea dreptului ----- 277

CAPITOLUL XVIII

INTRODUCEREA ÎN DREPTUL UNIUNII EUROPENE ----- 292

- 1. Preliminare ----- 292
- 2. Funcțiile fundamentale ale U.E. ----- 292
- 3. Obiectivele fundamentale ale U.E. ----- 292
- 4. Principiile fundamentale ale Uniunii Europene în domeniul exercitării competențelor ----- 293
- 5. Competențele Uniunii Europene ----- 293
- 6. Instituțiile Uniunii Europene ----- 294
- 7. Izvoarele dreptului Uniunii Europene ----- 296
- 8. Domeniile cooperării judiciare ----- 297

CAPITOLUL XIX

DREPTUL ȘI STATUL ÎN AMERICA ----- 301

- 1. Scurt istoric ----- 301
- 2. Constituția Statelor Unite ale Americii ----- 302
- 3. Puterea legislativă ----- 303
- 4. Puterea executivă ----- 305
- 5. Puterea judecătorească ----- 308
- 6. Guvernarea statală ----- 308
- 7. Religia în Statele Unite ale Americii ----- 311
 - I. Plantarea creștinismului american ----- 311
 - II. Educația în colonii ----- 316
 - III. Marea trezire ----- 317
 - IV. Bisericile și revoluția americană ----- 319

CAPITOLUL XX	
PERSONALITĂȚI CELEBRE ALE DREPTULUI	----- 322
CAPITOLUL XXI	
TESTE	----- 331
Răspunsuri	----- 350
ANEXA 1	
CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE UNIUNII	
EUROPENE	----- 353
GLOSAR SELECTIV	----- 367
SINTEZE	
ACCEȚIUNILE TERMENULUI „DREPT”	----- 381
BIBLIOGRAFIE	----- 395

Dr. COSTICĂ VOICU
Dr. ADRIANA CAMELIA VOICU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

MOTO

„Viața socială presupune ordine. Este o prejudecată aceea de a considera că omul resimte ordinea, precizia, claritatea ca o încălcare a individualității sale sacre, ca un corset ce-i limitează libertatea de mișcare. Dimpotrivă, omului îi repugnă dezordinea, lipsa de claritate și precizie, instabilitatea și fluctuația normelor legale”.

Academician MIRCEA MALIȚA

Dr. COSTICĂ VOICU
Dr. ADRIANA CAMELIA VOICU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Curs universitar

Ediție revăzută și actualizată

Universul Juridic
București
-2013-

CUVÂNT INTRODUCTIV

Pentru acest Cuvânt Introdactiv am considerat nimerit să reproduc un pasaj din studiul „Observații metodologice asupra fenomenului Juridic publicat în anul 1939 de Mircea Djuvara (1886-1944), cel care a lăsat o impresionantă operă în domeniul Teoriei generale a dreptului.

Distinsul profesor scria:

„Fiecare știință posedă o individualitate proprie. Fiecare are un anumit domeniu pe care-l studiază. Dreptul studiază fenomenul juridic.

Să luăm un exemplu. Un particular intră într-o librărie pentru a cumpăra o carte. Ne aflăm în fața unui fenomen juridic întrucât intervine un contract de vânzare-cumpărare a unui obiect. Dar realitatea aceasta este de o extraordinară complexitate. În ea aflăm o serie de fenomene psihologice, întrucât în conștiința ambelor părți se perindă munca unei lungi serii de generații. Juristul este interesat, în acest caz, de contractul care s-a născut cu toate clauzele și consecințele sale, de drepturile și obligațiile ce se nasc între persoanele părților. Întreg dreptul este astfel interesat în fiecare act al vieții noastre de toate zilele.

Activitatea noastră întreagă, se scurge în cadrul unui complex extraordinar de prescripții juridice, din care, juristul, izolează prin abstractizare numai ceea ce-l interesează la un moment dat.

Dar, în activitatea zilnică, noi nu simțim toate elementele acestui mecanism nebănuțit de complicat, întocmai cum nu simțim direct funcționarea marelui număr de organe interne din trupul nostru. Nu simțim aceste organe decât atunci când un caz special se întâmplă: spunem atunci că ne doare acel organ, că el este bolnav. Tot asemenea elemente juridice apar în conștiința părților îndată ce un conflict se ivește, un interes lezată ne doare și atunci se naște de multe ori, dacă nu ajungem la o înțelegere, un proces în fața instanței”.

Exemple de acest gen sunt, practic, infinite. Mulți dintre noi nu avem timp să ne gândim la cât de complexe sunt raporturile în care ne aflăm, practic, în fiecare ceas al existenței.

Rostul Teoriei Generale a Dreptului este acela de a studia în chip științific, aprofundat și riguros, realitatea socială, raporturile în care intrăm fiecare dintre noi cu semenii noștri, cu statul și instituțiile acestuia.

Teoria Generală a Dreptului ne face să înțelegem de ce DREPTUL este prezent în fiecare act al vieții noastre, dinainte de a ne naște și după ce s-a terminat biologic existența noastră.

Dreptul ne așează pe fiecare în centrul atenției și preocupărilor sale. El dă sens și substanță existenței noastre.

Într-un admirabil eseu, intitulat „Elogiul dreptului” publicat în Revista „Palatul de Justiție” nr. 5/2006, prof. univ. dr. Gheorghe Mihai consemna:

„Firește, dreptul nu conține în limbajul său normativ termeni precum iubirea sau ura, prietenia sau dușmănia, amăgirea sau dezamăgirea, speranța sau deznădejdea, frumosul sau urâtul, fericirea sau suferința. Chiar dacă vom căuta îndărătul cuvintelor din

acte juridice normative sau nonnormative, tot nu le vom găsi. Dar, așa cum admir geometria pentru rigoarea sa de o limpezime rece fără egal, la fel admir dreptul pentru luciditatea sa practică inegalabilă. Despre geometrie nu vom spune că își trage resursele din realitățile sociale ale vremurilor pentru care este, așa cum spunem despre drept. Numai că, tocmai de aceea reglementarea juridică face dovada lucidității sale superioare, a unei lucidități care aspiră la un umanism deplin. El nu consacră iubirea, așa cum ne-am gândit noi, dar o ocrotește: ocrotește familia, pe copii, femeia, creația lucrătorului și a savantului, rezultatele muncii oneste, bunul. El încriminează minciuna, ticăloșia de varia feluri, reaua-credință, neonorarea cuvântului dat, lașitatea, trădarea, indecența, așează stavili urii și dușmăniei. Dreptul modern întemeiază în formele sale normative cele mai înalte valori omenești: libertatea și demnitatea noastră; o face cu luciditate practică, știind măsura concretă în care o poate face. Această luciditate practică se numește prudentă, iar prudenta e o fațetă a înțelepciunii. Fiind astfel, el constituie act de cultură, angajat în practica socială este fapt de civilizație; act rodnic de cultură, cu diferențe stilistice proprii, fapt semnificativ de civilizație, cu antecedente și continuări. Acuza de imperfecțiune e inutilă, critica imperfecțiunilor sale e izvor de perfectibilitate, ca și critica imperfecțiunilor tuturor creațiilor omenești. Nu trebuie să uităm că, în fondul său, dreptul modern întemeiază cele mai înalte aspirații ale noastre: libertatea și demnitatea”.

AUTORUL

CAPITOLUL I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE ÎN TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

1. Despre știință

Cele mai prestigioase dicționare definesc știința astfel:

„ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gândire; ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu al cunoașterii” (Dicționarul Explicativ al Limbii Române elaborat de Academia Română, 1996);

„o ramură de cunoștințe sau studii care se ocupă de un ansamblu de fapte sau adevăruri, ordonat sistematic și care demonstrează funcționarea legilor generale; cunoștințe sistematice despre lumea fizică sau materială” (Webster’s Dictionary of the english language – 1997);

„totalitatea ordonată a cunoștințelor și experiențelor umane; activitatea de cunoaștere prin cercetare într-un anumit domeniu” (Dicționarul limbii germane – 1997);

„totalitatea cunoștințelor, studiilor cu valoare universală caracterizate de un obiect și o metodă proprii, bazate pe relații obiective confirmate în practică” (Dicționarul limbii franceze – 1991).

Așadar, **știința reprezintă sistemul de cunoștințe și experiențe despre natură, societate și gândire, rezultate prin utilizarea unor metode de cercetare proprii și materializate în noțiuni, concepte, categorii, principii confirmate în practică.**

Știința este o activitate umană de o mare diversitate și complexitate. Ea pune în evidență și demonstrează, într-o manieră ordonată, adevăruri și fapte din lumea înconjurătoare.

Știința reprezintă un sistem de idei, teorii, legități și reprezentări (latura *statică* a acesteia), dar și un sistem *care* declanșează și întreține procesul de cercetare și investigare continuă din *care* rezultă noi cunoștințe, noi valori, noi teorii (latura *dinamică* a acesteia).

Pentru ca un ansamblu de cunoștințe să dobândească statutul de știință, acesta trebuie:

- a) să aibă un **domeniu** foarte bine delimitat de cercetare, denumit și obiectul de cunoaștere;
- b) să aibă format și perfecționat un **limbaj propriu**, bine conturat și definit;
- c) să opereze cu un **sistem specific de noțiuni**, concepte, categorii, principii și legi;
- d) să aibă o **metodologie proprie de cercetare**;
- e) să aibă formulate **ipoteze și teorii bine fundamentate** care permit să explice aspectele specifice domeniului cercetat;
- f) să dispună de întregul arsenal de **mijloace și metode** care să permită elaborarea de predicții, precum și de configurarea unei retrospective asupra domeniului specific;

- g) să aibă **disponibilitatea** (capacitatea) de a integra noile descoperiri în propriul sistem explicativ;
- h) să **exprime limpede** enunțuri adevărate cu privire la ceea ce descoperă în domeniul propriu de cercetare.

Sistemul științelor cuprinde: **științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire**. Există și altă structurare a științelor în: științe fundamentale, științe particulare și științe tehnico-aplicative, care formează, în opinia UNESCO, sistemul celor 1150 de științe actuale.

Științele despre societate sau **științele sociale**, în care sunt incluse și științele juridice (știința dreptului), studiază legile generale ale existenței și dezvoltării societății, formele istorice de organizare socială, modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (etice, juridice, politice etc.).

2. Știința dreptului în sistemul științelor sociale

Sistemul științelor sociale cuprinde în alcătuirea sa următoarele domenii:

- a) științele care au ca obiect de studiu activitățile umane și ca finalitate stabilirea legilor și relațiilor funcționale ale acestora. Exemple: economia, politologia, sociologia, psihologia, demografia, lingvistica etc.;
- b) științele care reconstituie și interpretează trecutul societății umane: științele istorice;
- c) științele care studiază aspectele normative ale activității umane: științele juridice.

Observăm faptul că știința dreptului (științele juridice) ocupă un loc bine determinat în vastul tablou al științelor sociale, datorită specificității (particularității) **obiectului său de cercetare care este realitatea juridică ca parte componentă a realității sociale**.

Știința dreptului este o știință social-umană pentru că studiază realitatea juridică, adică acea dimensiune inalienabilă a existenței umane în condiții particulare social-istorice.

Analiștii sunt de acord că ultima jumătate a secolului XX a fost cea mai remarcabilă perioadă din istoria omenirii. S-au produs și se produc sub ochii noștri veritabile revoluții în plan politic, economic, în toată complexitatea lor.

Lumea de astăzi, din debutul mileniului trei, se află într-o puternică interdependență, intercondiționare, trăiește epoca globalizării cu toate efectele, bune și mai puțin bune, ce decurg din aceasta.

Societatea în ansamblul său este confruntată cu o infinitate de fenomene, de mutații esențiale pe toate planurile: economic, politic, social, spiritual.

Componenta juridică a realității sociale capătă în acest context o importanță aparte. Fiecare stat este pus să găsească soluții problemelor noi care se manifestă în societate; ei trebuie să organizeze viața oamenilor și a societății în general pe toate coordonatele vieții: politice, economice, sociale, culturale, spirituale. Totul trebuie introdus în tiparul normelor juridice, astfel încât societatea să funcționeze prin reala articulare a tuturor componentelor sale. Această funcție de reglementare revine DREPTULUI.

Dreptul se apleacă asupra realității spre a-i cerceta legitățile, regularitățile, geneza și modalitățile în care comportamentul uman trebuie să răspundă la comenziile societății.

Știința dreptului (științele juridice) este chemată să studieze, să cerceteze legile existenței și evoluției statului și dreptului, viața instituțiilor politice și juridice (aparitia și evoluția istorică a acestora), modalitățile concrete în care aceste instituții influențează societatea în globalitatea ei și suportă, la rândul lor, influența acesteia.

Pretutindeni în lume, în orice societate, știința dreptului este confruntată astăzi cu o vastă problematică. Domeniul de cercetare și de analiză care se oferă științei dreptului este în permanentă extensie.

Ca fenomen normativ DREPTUL se înfățișează ca o tentativă de disciplinare, de coordonare și articulare a relațiilor sociale care îi oferă posibilitatea de a promova și reglementa corespunzător valorile cele mai importante: viața omului, libertățile individuale, proprietatea, familia, educația, siguranța juridică, ordinea publică etc.

Ca orice știință, știința dreptului are o *funcție descriptivă*, constând în stabilirea și fixarea în chip metodic a faptelor, situațiilor, împrejurărilor concrete pe care le studiază și cercetează.

Cealaltă funcție, *funcția teoretică*, constă în elaborarea ipotezelor, teoriilor, principiilor și conceptelor specifice prin care explică domeniul pe care îl cercetează, făcându-l accesibil oamenilor.

Prin cele două funcții, știința dreptului, realizează o generalizare a experienței umane în domeniul său de cercetare, oferind date verificate, riguros sistematizate, un complex de noțiuni, categorii, concepte, principii și metode specifice, pe baza cărora fenomenele din societate pot fi investigate și studiate.

În esență, știința dreptului analizează și cercetează domeniul extrem de vast și diversificat al participării oamenilor la circuitul juridic, oamenii priviți ca purtători de drepturi și obligații juridice, cu întregul cortegiu de efecte ce decurg de aici.

Pe vasta scenă a societății, a realității sociale, oamenii sunt actorii cei mai prețioși. Ei cooperează, se interferează, se raportează la semenii lor și la valorile sociale sub autoritatea dreptului care conduce și dirijează comportamentele lor, impunând oamenilor reguli normative și modele, programându-le într-un sens, acțiunile și limitându-le atunci și acolo, când și unde rațiunea dictează.

Pentru a realiza acest obiectiv, dreptul ca știință depășește statutul de „predicator”, adică acela de a studia norma juridică, jurisprudența, contractul etc. Dreptul trece în teritoriul concretului, adică realizează un amplu proces de explicare a contextului social în care apar și trăiesc normele și instituțiile juridice.

În acest proces complex, de un extraordinar dinamism, dreptul colaborează cu celelalte științe sociale: economia politică, istoria, sociologia, statistica, criminologia, politologia etc.

Importanța științei dreptului este pusă în evidență cu deosebire în perioadele de profunde transformări care au avut loc în istoria societății. Este suficient să amintim rolul fundamental al dreptului în viața societății românești, de după anul 1990, când România a parcurs perioada trecerii de la un regim de dictatură comunistă la un regim democratic. Dreptul a fost cel care, analizând și cercetând noile realități sociale din România, a găsit soluțiile pentru a reglementa juridic, într-o formă nouă, radical deosebită de perioada

anterioară, cele mai importante relații sociale și valori fundamentale: proprietatea, libertatea oamenilor, educația, societatea civilă etc.

Într-o asemenea perioadă dreptul și-a demonstrat statutul de știință. O știință modernă, dinamică și respectată care, departe de a dispărea, cunoaște astăzi o dezvoltare și afirmare crescândă în domenii de o mare varietate ale societății.

Simpla observare a realităților din societatea românească ne conduce la concluzia că, știința dreptului este pusă să găsească rezolvări, să reglementeze o mare diversitate de probleme noi apărute: privatizarea, protecția socială, partidele politice, crima organizată, criminalitatea informatică, protecția mediului, protecția drepturilor de autor, contrabanda, spălarea banilor, procedura falimentului, regimul străinilor, regimul vamal, combaterea corupției etc.

Dreptul își lărgeste câmpul de acțiune: realitatea juridică obligă știința dreptului să-și dezvolte funcția explicativă și normativă, aceea de cercetare și analiză, dublate de funcția de prospectare, de prognoză.

Dinamismul dreptului și capacitatea lui de a identifica domeniile ce își revendică propria reglementare și normare juridică sunt puse în evidență de apariția și consolidarea unor ramuri noi de drept: dreptul fiscal, dreptul vamal, dreptul comunitar, dreptul spațial, dreptul nuclear, dreptul contabil, dreptul populației, dreptul proprietății intelectuale, dreptul maritim, dreptul informatic, dreptul bancar, dreptul ecologic, dreptul execuțional penal etc.

3. Sistemul științei dreptului (științelor juridice)

Data fiind complexitatea fenomenului social-juridic, știința dreptului își repartizează eforturile de analiză și cercetare pe toate secvențele (laturile) acestuia, pentru a le pune în valoare particularitățile și a realiza corelarea (închegarea) lor într-un sistem articulat.

Din această perspectivă **dreptul** este o știință a valorilor, o știință a normelor și o știință a realității. Dreptul nu este un ambalaj exterior pentru deciziile autorității, ci un limbaj cu efecte de structură, un rezultat al confruntării între interese și valori.

Dreptul este în esența sa produsul faptelor sociale și ale voinței omului, un fenomen material complex, un ansamblu care include valori morale dublate de o ordine normativă, o sumă de acte de voință și de acte de autoritate, de libertate și constrângere (Bergel – Teoria generală a dreptului – Paris 1985).

Dreptul este studiat din *perspectiva globală*, ca un sistem articulat, cu regulile caracteristice; din *perspectiva istorică*, ca fenomen ce-și păstrează anumite permanențe de-a lungul timpului, dar care se transformă permanent; din *perspectiva structurală*, ca fenomen ce se compune din elemente și secvențe bine determinate și care se află, la rândul lor, în stare de interferență.

Ca și celelalte științe, dreptul a cunoscut, de-a lungul evoluției sale, un constant și evident proces de specializare.

Simpla comparare a definițiilor date dreptului în diferite etape ale evoluției sale, începând cu cea formulată de Ulpian: „Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința de a deosebi ce e drept și ceea ce e nedrept” și terminând cu cele